

heden, die zich aan de bedrijfspersoneel opdringen. Het wordt dan de vraag, of en in welke omvang de staking uitgebreid zal worden, of een partij of misschien de vakvereniging daarin de leiding moeten hebben. Maar de nieuwe machtsverhoudingen zullen hier snel klaarheid brengen. Want de vijand is zo ontzettend groot en sterk, dat slechts succes verwacht kan worden van een grote massabeweging.

De oude arbeidersbeweging kent twee methoden van uitbreiding. De vakverenigingsleiding beslist, of en in welke mate, een staking over andere bedrijven uitgebreid zal worden. Of het zijn de partijen, die door middel van hun pers, of door pamfletten, tot uitbreiding van de staking oproepen. In ieder geval is de uitbreiding in de oude beweging geen taak van de massa zelf.

Tegenwoordig, nu werkelijke stakingsbewegingen de wettelijke orde doorbreken moeten, is van de vakverenigingen op dit gebied niets meer te verwachten. Maar met parlementaire partijen staat de zaak anders. Deze kunnen beproeven, bewegingen als onderdeel van hun parlementaire politiek in het leven te roepen. De Stalinistische partijen hebben daarvan voorbeelden gegeven.

Voor de arbeiders is het gevaarlijk op dergelijke oproepen in te gaan. Want gewoonlijk zijn zij niets meer dan een slag in de lucht. Alle arbeiders weten, dat de partijen een sterke concurrentiestrijd voeren en dat iedere partij groeien wil ten koste van de andere. Vandaar, dat de strijd der partijen niet slechts een strijd is van tactische opvattingen en doelstellingen, maar ook een strijd van organisatie belangen. En geen enkele arbeider voelt er iets voor, dat deze strijd op zijn rug wordt uitgevochten. Een dergelijke oproep wordt derhalve over het algemeen slechts door partijleden opgevolgd.

Voor de eenheid der arbeiders in de strijd moet daarom het uitbreiden van een staking het werk van hen zelf zijn, zoals dat inderdaad reeds vaak in de praktijk voorkwam. En ook hierbij kunnen verschillende methoden gevolgd worden. Als overblijfsel van de vroegere strijdwijze der vakverenigingen werd nog wel door het strijdcomité der personeel een oproep tot solidariteit aan de andere bedrijven gericht. Er zat echter geen werkelijke kracht achter zulk een papieren oproep. Men kon bij de andere arbeiders niet het vertrouwen wekken, dat er hier werkelijk van klassemacht sprake zou zijn. Geheel anders werd het, als de stakende arbeiders zelf naar de bedrijven gingen, meestal in groot aantal en hun klassegenoten tot solidariteit oproepen. De arbeiders, die nog niet in de strijd betrokken zijn, worden daarbij letterlijk voor een "gewetensvraag" gesteld. In de meeste gevallen verlangen hun organisaties, dat ze aan de arbeid blijven, terwijl hun klassegenoten op solidariteit aandringen. Zo ontstaat dan het conflict tussen organisatie-discipline en de stem der arbeiders, die aan de fabriekspoorten de hulp van hun kameraden komen inroepen. Het "gevaar" voor een verbroedering is op deze wijze veel groter dan bij een papieren oproep.

Vandaar, dat de heersende klasse er alles opzet, die verbroedering te verhinderen. Zo ontstaat de gedeeltelijke staat van beleg, verbod van samenscholing, om de orde te handhaven, of soldaten moeten de bedrijven bewaken. Buitendien heeft de bourgeoisie nog vele andere middelen om een verbroedering te voorkomen. Zo lijkt een uitbreiding op deze wijze tamelijk twijfelachtig. Toch is dat niet het geval. Want het innerlijke conflict tussen organisatie-discipline en klasse-solidariteit wordt erdoor tot een hoogtepunt gebracht. Nu worden de arbeiders door de organisatie-discipline verplicht onder bewaking te arbeiden, terwijl zij een natuurlijke haat koesteren tegen alles wat militair is. En deze "macht" moet hen tegen hun eigen klassegenoten beschermen.

Dus voor de toekomst is de vraag van de uitbreiding der staking een der belangrijkste problemen. Geen enkele beweging kan succesvol zijn, die niet gedragen wordt door een brede massa. En voorlopig is de bezittende klasse daarbij nog de sterkste partij, daar zij volledig over de middelen beschikt de "openbare mening" te beïnvloeden. Wanneer een beweging uitbreekt, wordt die aan het grote publiek voorgesteld als "egoïstisch en nadelig voor het algemeen belang", of men tracht de mening ingang te doen vinden, dat het een ondergrondse beweging van fascistische elementen is. De praktijk heeft reeds bewezen, dat deze propaganda bij de heden-

reeds in het middelpunt van hun propaganda te brengen. Het beginsel der uitbreiding door de massa moet overal in de discussie gebracht worden. Aan de massa moet het onderscheid bewust gemaakt worden tussen organisatie- en klassediscipline.

Bij dergelijke propaganda kan men niet op direct succes rekenen. Wij kunnen niet zien, in hoeverre deze propaganda op vruchtbare bodem valt. Dat komt eerst aan het licht, als er praktische strijd ontstaat. Werkelijk revolutionaire propaganda is daarom niet het telkens opnieuw oproepen tot de revolutie, of het telkens opnieuw ontketenen van conflicten. Brandstof voor conflicten levert de maatschappij iedere dag genoeg. Wanneer deze niet tot ontbranding komt, ligt dat niet aan het ontbreken van oproepen, maar omdat de arbeiders zich nog te zwak voelen. Dat wordt slechts overwonnen door een duidelijke uiteenzetting der machtsverhoudingen en een uiteenzetting van de ontwikkelingsmogelijkheden der massabeweging. In de praktijk is dit een ononderbroken arbeid voor de uitbreiding van komende conflicten.

DE BEHEERSING VAN EIGEN KLASSENKRACHT DOOR BEDRIJFSORGANISATIES EN ARBEIDERSRADEN.

De tweede taak der massa is de beheersing van hun eigen klassenkracht, de z.g. eigen leiding. Het is het meest wezenlijke van de nieuwe beweging der arbeiders en moet daarom ook het uitgangspunt van een nieuwe arbeidersbeweging zijn. Deze eigen leiding is niet noodzakelijk, omdat de leiding der oude arbeidersbeweging gefaald heeft en daarom uit de nood een deugd gemaakt moet worden. De noodzaak zit uitsluitend hierin, dat er bij de huidige klassenstrijd zulke ongehoorde krachten in het spel zijn, dat deze slechts gedragen kunnen worden door degenen, die in de strijd staan. De massa kan niet verder gaan, dan zij zelf dragen kan, zij moet zelf alles ten uitvoer brengen. Dit vindt zijn oorzaak in het feit, dat er praktisch geen beweging meer mogelijk is zonder het wettelijke raam te doorbreken, hetzij door bedrijfsbezetting of tijdelijke inbeslagname der productiemiddelen voor eigen doel. Daarom gaat alle werkzaamheid op de massa over en daarom moet zij ook zelf beslissen. Daarom is ook een "verbetering" der vakbeweging volkomen utopisch. Zeer zeker is de massa zich de noodzaak van de zelfstandige leiding van de strijd nog niet bewust. Steeds weer laat zij toe, dat de vakverenigingen, hetzij gevraagd of ongevraagd, zich van de leiding ener zelfstandig uitgebroken beweging, meester maken. Dikwijls ook dwingen de arbeiders hun vakverenigingsbestuur om de leiding in handen te nemen.

Dit is alles slechts de uitdrukking van het feit, dat de beweging nog te zwak is om zich zelfstandig verder te ontplooiën. Het is de uitdrukking ervan, dat de beweging reeds op de terugweg is. Immers, de leiding heeft dan tot taak de beweging in ordelijke banen te brengen of te houden. Dit betekent, dat de beweging geleid wordt op een wijze, dat ze niet met de wetten in conflict komt. Op deze grondslag is geen beweging meer mogelijk.

Ook nu nog zijn er revolutionaire groepen, die de vakverenigingen weer tot een strijdorganisatie willen maken. Zij willen de leiding ook "dwingen" om te strijden. De oorzaak van deze fout zit vooral hierin, dat zij de innerlijke betekenis der massabeweging niet zien. Zij zien niet in, dat strijd slechts nog mogelijk is door op het productieapparaat zelf beslag te leggen of op andere wijze de staatswetten te schenden. Geen wettige organisatie kan zich deze luxe veroorloven zonder gevaar door de regering verboden en ontbonden te worden. Werkelijke revolutionaire propaganda is daarom geen revolutionering der vakverenigingen, doch het duidelijk uitspreken, dat de arbeiders bij hun strijd zich iedere vakverenigingsleiding als luizen van het lijf moet houden. Het moet duidelijk gezegd worden, dat iedere strijd verloren is, zodra de vakverenigingen daarin enige zeggenschap krijgen.

Anderzijds ontstaan er ook steeds nog nieuwe groeperingen, die de hoop op een revolutionering der vakverenigingen opgegeven hebben, doch menen, dat de massa zich onmogelijk zelf kan leiden. Daarom menen zij, dat zij geroepen zullen worden om de arbeiders te leiden. Als de oude organisaties het niet kunnen of willen, zullen zij het doen.

tingen. Deze is, dat de klassekrachten beheerst moeten worden. Want als een klassebeweging niet meer is dan een spontane vlam, dan zijn de klassekrachten weliswaar losgebroken, maar zij worden nog niet beheerst. Zij zijn nog niet bewust gericht. Zij werken als de ontlading van een onweer. Beheersing der klassekrachten is echter hun op een doel gerichte toepassing. Daarom moeten zij georganiseerd worden. Deze waarheid heeft nog dezelfde geldigheid als vijftig jaar geleden. Zij is dus niet verouderd.

De nieuwe opvatting is echter, dat deze krachten niet door een vooraf opgebouwde organisatie kunnen worden beheerst. De taken der grotere bewegingen zijn zo talrijk en omvangrijk, dat zij tenslotte het gehele maatschappelijke leven omvatten. Deze taken doen zich pas voor en worden eerst opgelost in de strijd, terwijl het onmogelijk is, het gehele maatschappelijke leven in een organisatie, hoe groot deze ook wezen moge, te omvatten, of men moet streven naar een organisatie over de massa, hetgeen echter in tegenstelling staat tot de machtsverhoudingen in de strijd.

De organisatie van de klassekrachten onder zelfstandige leiding is de eigenlijke moeilijkheid van het rijpingsproces. Deze neemt de vorm van arbeidersraden aan. Als historische voorbeelden hebben wij daarvoor de grote klassebeweging in Rusland van 1917, in Duitschland van 1918 en 1923. Wij kennen de algemene arbeidersraad van Petersburg, van Groot-Berlijn, van het Ruhrgebied en van Hamburg. De algemene arbeidersraad van het Ruhrgebied b.v. had in 1920 beslag op de banken gelegd om de betaling der lonen gedurende de algemene staking te verzekeren. De Hamburgse arbeidersraad nam de levensmiddelenverzorging voor het gehele gebied ter hand, terwijl hij ook het verzet tegen de centrale staatsmacht organiseerde. De organisatie der krachten is daarom niet anders dan het uitvoeren van praktische maatregelen in de strijd. Wij kunnen nu nog niet de hele maatschappij beheersen. Wij kunnen onze krachten slechts in zoverre bewust aanwenden, als wij deze in arbeidersraden kunnen cristalliseren. In de steeds voorkomende klassebewegingen komen de klassekrachten steeds meer in dezelfde bedding. Daarom is de groei van massabeweging tot radenbeweging de maatstaf, welke aangeeft, in hoeverre wij onze klassekrachten bewust kunnen aanwenden. Macht berust voor het grootste deel op organisatie der krachten. Dit geldt voor de bourgeoisie, maar ook voor de arbeidende bevolking. De staatsmacht berust bij een in verhouding klein aantal personen, welke door een straffe organisatie worden samengehouden. Breekt die organisatie door opstandigheid van enkele delen, of door het ontbreken van verbindingsmiddelen tussen die delen, dan verkeert de staatsmacht in ontbinding. Doch zo is het ook met de arbeidende bevolking. Haar macht neemt toe, naarmate zij als georganiseerde radeneenheid kan werken. De strijd tussen de klassen is daarom ook een strijd om organisatie. De arbeidersklasse probeert de organisatie van de staat tot ontbinding of verlamming te brengen en eigen organisatie-macht te versterken. De bezittende klasse probeert met alle middelen, door stakingsverbod, staat van beleg, persverbod en vergaderverbod, de organisatie der massa te verhinderen. Het is georganiseerde kracht tegen georganiseerde kracht. Tenslotte moet de arbeidende bevolking hierbij overwinnen, daar zij de beschikking over de arbeidsmiddelen heeft. De vrijheid der arbeidende bevolking is de politiek-economische beheersing van haar eigen maatschappij.

ARBEIDERSDEMOCRATIE OF DICTATUUR VAN HET PROLETARIAAT.

Met het oog op de verovering der politiek-economische macht door de arbeidende bevolking, komt nu ook de vraag der z.g. dictatuur van het proletariaat in het juiste licht. Het is immers duidelijk, dat de oplossing der economische en politieke vraagstukken slechts bij de bedrijfspersonen en de arbeidersraden kan liggen. Wie geen deel heeft aan het economische leven, heeft ook niets te zoeken bij de regeling der economie en van het maatschappelijke leven. Democratisch in burgerlijke zin is dit niet, omdat daar de economie en politiek bepaald worden door degenen, die buiten het arbeidsproces staan, doch in proletarische zin is het de hoogste democratie. Democratie betekent immers, dat de mensen zelf de gang van het maatschappelijke leven bepalen. De

dictatuur kan dus niet door een partij of een dergelijke organisatie uitgeoefend worden. Waar nu nog de dictatuur van een partij verdedigd wordt, wordt dat gefundeerd met de zwakte der arbeidersklasse. Aangezien de arbeidersklasse zo zwak is, moet de partij deze leemte aanvullen. Waar het echter om nieuwe betrekkingen tussen de mensen gaat, kan dit slechts leiden tot een dictatuur over de mensen, dat wil zeggen: Hieruit kan geen communisme voortkomen.

De alzijdige beheersing en leiding van het maatschappelijke leven door de massa's met de naam proletarische dictatuur aan te duiden, komt ons niet deelmatig voor. Niet omdat het niet juist is, maar omdat daarin het wezenlijke, de hoogste democratische ordening, niet tot uitdrukking komt. Integendeel kan deze formulering een gereede aanleiding geven voor groeperingen uit de oude arbeidersbeweging, om daarin hun opvattingen over een partij-dictatuur te bemantelen. Men brengt de dictatuur gewoonlijk met de uitoefening van geweld in verband. Het is zeker, dat het geweld een rol in de machtsverovering zal spelen, doch het is eveneens zeker, dat de macht der arbeidende bevolking nooit op het geweld kan berusten. Op dit gebied is de bourgeoisie steeds de sterkste en daarom tracht zij ook alle strijd op dat terrein te brengen. De macht van de arbeiders berust in de eerste plaats op de beschikking over de arbeidsmiddelen en over de voorgebrachte goederen. De toepassing van deze macht is het gewichtigste wapen der dictatuur, zoals later in een ander geschrift over de communistische productie en distributie nader zal worden uiteengezet.

Onder invloed van het Russische staatskapitalisme wordt de dictatuur van het proletariaat thans ook in verband gebracht met opheffing van de persvrijheid, van het vergaderrecht en van het recht van vrije organisatie. De opheffing van deze rechten echter is een van de zwaarste slagen, die de arbeidersklasse kunnen worden toegebracht. Want juist in de omwentelingstijd is een alzijdige oriëntatie voor de arbeidersbevolking nodig. Er groeien overal nieuwe vraagstukken uit het gistende leven en de arbeidersbevolking kan deze slechts tot een oplossing brengen, wanneer een ieder zijn stem kan laten klinken. Het nieuwe organiseren van het maatschappelijke leven van binnen uit, door deelname van alle arbeiders van stad en land, kan niet groeien binnen het dwangbuis van een enkele partij onder opheffing van vergader- en persvrijheid. Waar deze vrijheden worden opgeneven, al is het om de werkende bevolking tegen "slechte beïnvloeding" te beschermen, kan dit slechts tot gevolg hebben, dat een paar partijen de macht aan zich trekken en leidt het tot een dictatuur over de arbeidende bevolking.

NIEUWE REVOLUTIONAIRE PARTIJEN.

Met het inzicht, dat het bij de bevrijding der arbeidersklasse gaat om de heerschappij der arbeidende bevolking door middel van haar raden, moet ook de verhouding van een revolutionaire partij ten opzichte van de klasse zich wijzigen. Bij de oude opvattingen komt het er op aan massapartijen te vormen, omdat deze zelf tot heersende macht willen worden. Nu komt het er echter op aan, juist de klasse zelf sterk te maken. Want deze moet alle maatschappelijke functies uitoefenen. Een werkelijk nieuwe revolutionaire partij heeft daarom eigenlijk maar één punt op haar program staan: de arbeidende bevolking moet alle macht in de maatschappij zelf uitoefenen, alle productie-processen zelf leiden, alle ondernemingen zelf beheren volgens algemeen geldige regels voor de leiding der maatschappelijke huishouding. De revolutionairen verken daarom in nauw verband met de massa's, zijn een werkelijk deel van de massa's. Zij propageren de zelfstandige krachtsontplooiing der arbeiders en steunen deze, waar zij zich toont.

De voorwaarden van de strijd en de nieuwe doeleinden komen niet plotseling tot het bewustzijn van de gehele klasse, maar het zijn eerst enkelingen, die zich de nieuwe waarheden bewust worden. Zij sluiten zich aan een om dit pas-verworven inzicht, dit nieuw-gevonden besef, uit te dragen. Zij vormen (als zodanig) de verzamelpunten van de ervaring die de klasse heeft opgedaan (doch die de klasse als geheel zich nog niet bewust is) en brengen ze in algemene formuleringen. Dat betekent: zij maken de ervaring

Er wordt in de pers en in de propaganda der verschillende partijen en vakverenigingen steeds gesproken over "verbreding van de democratie". Dat is van een verdieping van de invloed der arbeidersmassa's op de gang van het maatschappelijk leven. Maar in werkelijkheid wordt de beheersing van het maatschappelijk leven juist in steeds minder handen en staatsbureaux geconcentreerd. De invloed van de bevolking wordt steeds minder dan hij ooit geweest is. Bij deze propaganda wordt gewezen op de steeds verder gaande organisatie van het leven. En inderdaad, dit is één van de belangrijkste kentekenen van de tegenwoordige tijd. Het is de *brindelig* handeling der krachten om deze als één geheel te laten werken. Het is de organisatie van het economisch leven in trusts, kartels, concerns, in de staatsbureaux. Het is de organisatie van het geestelijke leven door een "gelijkgeschakelde" pers, radio, vakverenigingen en parlementaire partijen. De staat is daarbij een drijvende kracht. Bij alles, wat wij doen en willen, stoten wij op de paragrafen van de wetten van de staat en de organisaties. De staat beheerst ons leven van de wieg tot aan het graf.

Wat betekent dat voor ieder van ons? Dat hij tegenover het maatschappelijke leven machteloos staat. Ieder voor zich voelt zich zonder betekenis. Hij kan niet handelen, want er wordt voor hem gehandeld. Er wordt bij ons, zonder ons en over ons besloten. Alles wat er geschiedt, gaat over ons heen als iets onvermijdelijks. Daarom kan de arbeider ook geen verantwoordelijkheid gevoelen jegens deze samenleving. Hij is voor de loop der dingen niet verantwoordelijk. Hij heeft niets te willen. Elk eigen willen stuit af op de muur van organisaties, die overal om hem heen opgetrokken is.

Bovendien is de maatschappij voor hem onbegrijpelijk. Plotseling optredende crisis en oorlogen geselen de wereld, terwijl men de oorzaken ervan wel enigermate aanvoelt, doch deze slechts zelden bewust doordenkt. Zij schijnen in ieder geval buiten de directe wil der mensen te ontstaan. Door deze onzekerheid gevoelt hij zich ook onzeker bij het beoordelen der maatschappelijke verschijnselen. Hij voelt zich op glad ijs en van een zelfbewust, doordacht oordeel kan geen sprake zijn. Wel weet hij, dat de dingen niet gaan, zoals hij dat graag zou willen, maar op deze grondslag ontstaan geen vaste opvattingen over het nut of het nadeel van veel maatschappelijke instellingen. Daarom ontbreekt ook de zekerheid omtrent dat, wat goed of slecht is. Daarom ontstaan ook geen eigenlijke idealen, een bron van kracht, waaruit hij zou kunnen leven. Er is nog niets, dat hij eigenlijk wil en waarvoor hij zou kunnen strijden.

Als geheel ontstaat zo het beeld van de grote massa of ook van de "neutrale massa", waarvoor het hetzelfde is, of zij door de hond of door de kat gebeten wordt. De uitdrukking "de grote massa" wijst reeds op een eenvormigheid, zoals wij die terugvinden bij de massafabricatie, waarook het ene stuk lijkt op het andere.

Deze massa is niet het product van de een of andere aangeboren ongeschiktheid of minderwaardigheid, maar zij is een maatschappelijk verschijnsel. Voor een deel ligt de oorzaak in de muur van organisatie, die tegenover ons staat. Wij organiseren niet zelf, maar we worden georganiseerd. Organisatie betekent hier, dat anderen voor ons besluiten en handelen. Voor een ander deel ligt de oorzaak in de onbegrijpelijkheid der maatschappij, die de zekerheid van het oordelen verzwakt en thans de vaste waarde-oordelen over goed en kwaad aan het wankelen brengt. Dit

schappelijke proces te betekenen. Het willen, handelen, denken en voelen richten zich daarom veel meer op het oude, op waarheden uit vervlogen tijden.

Bezien wij de maatschappelijke oorsprong van de "grote massa" dan springt in het oog, dat het kapitalisme een werkelijke ontwikkeling van de mensheid in de weg staat. Bij de strijd tegen het kapitalisme gaat het er niet alleen om, dat we te laag moeten werken of te weinig verdienen, of dat de grondslag van ons bestaan te onzeker geworden is, of zelfs niet daarom, dat een dunne laag van parasieten zich meester maakt van de maatschappelijke rijkdommen. De strijd tegen het kapitalisme wordt in de eerste plaats gevoerd, omdat het de belangrijkste van alle productiekrachten, de menselijke geest, wil noch kan aanwenden. De productiviteit van de arbeid zou met sprongen stijgen, als het gevoel van verantwoordelijkheid bij de werkende bevolking inderdaad als schakel zou kunnen worden ingevoegd. Maar dit is gebonden aan voorwaarden, waaraan het kapitalisme niet kan voldoen; het gevoel van verantwoordelijkheid is een kant van het bewuste zijn en van de persoonlijkheid. Het gevoel verantwoordelijk te zijn voor de gang van zaken in de maatschappelijke huishouding, dat is in het economische leven, heeft tot voorwaarde, dat er een werkelijke deelname aan het beschikken over alle arbeidsaangelegenheden bestaat en een werkelijke deelname aan de gehele maatschappelijke economie.

Het zich bezighouden en bemoeien met het economische leven is geen persoonlijke aangelegenheid. Ieder afzonderlijk brengt niets tot stand. De maatschappelijke functies kunnen alleen op collectieve wijze worden uitgeoefend. De wilsvorming op economisch en politiek terrein kan zich slechts op collectieve wijze voltrekken. Daarom gaat het er niet om, dat de massa's georganiseerd worden, maar is het zaak, dat zij zelf zich organiseren. Dan pas ontstaat de stroombaan, de bedding, waardoor onze activiteit kan uitstromen, de baan, waarin zij zich kan ontladen en waardoor wij aan ons leven een richting kunnen geven. Daarom wordt dan pas het gevoel van verantwoordelijkheid geboren, dat in een breed gemeenschapsgevoel uitmondt. De gemeenschap wordt dan ons richtsnoer. Zij beheerst dan ons denken en onze daad, d. v. z. zij richt ons gevoelsleven. De "massamens", het beeld van de politieke en maatschappelijke onbenulligheid, omdat alles onzeker was, is verdwenen en op zijn plaats is de vrije mens getreden, die geleerd heeft zelfstandig te oordelen en daarom op zelfbewuste wijze zijn taak in de maatschappij kan vervullen. Niet langer gevoelt hij zich machteloos en zonder betekenis, omdat hij zich nu als een deel van het geheel kent, als drager van het geheel, omdat hij nu verantwoordelijk is voor wat hij doet. De strijd voor een zelfstandig optredende arbeidersklasse door middel van de verbonden bedrijfspersonen en arbeidersraden, dat is de strijd voor een werkelijke arbeidersdemocratie, gaat dus in zijn doeleinden ver boven de dagelijkse noden uit.

Wij strijden in de vorm van de verenigde bedrijfspersonen en arbeidersraden, omdat er geen andere mogelijkheden meer zijn. Elke andere kracht is te klein gebleken. In deze strijd verdwijnt de "massa-mens", naarmate wij ons eigen leven door de arbeidersraden kunnen richten.

In de bedrijfsvergaderingen en arbeidersraden leren wij denken, oordelen en handelen. Daar leren wij een nieuwe inhoud aan ons gevoelsleven geven.

hier leren wij de ons omringende wereld bewust te zien en daarin bewust in te grijpen. Ten eerste leren wij hier verantwoordelijkheidsgevoel voor de strijd. Dat is, voor onze strijdgemeenschap; voor onze klasse. En naarmate de verantwoordelijkheid voor de klassewortel schiet, ontstaat de verantwoordelijkheid voor het gehele maatschappelijke leven. Wij stropen hier de huid van het kapitalistische werkdier af, dat gehoorzaam moet zijn als een hond en **ook niet verder** behoeft te denken dan een hond. Wij vorder hier vrije mensen met een trots persoonlijkheidsgevoel, dat dan echter de uitdrukking van een nieuw gemeenschapsgevoel is.